

Repertoriul jurisprudenței

CONCLUZIILE AVOCATULUI GENERAL
DOMNUL PRIIT PIKAMÄE
prezentate la 23 martie 2023¹

Cauza C-209/22

**Procedură penală
cu participarea**

Rayonna prokuratura Lovech, TO Lukovit

[cerere de decizie preliminară formulată de Rayonen sad Lukovit (Tribunalul de Raion din Lukovit, Bulgaria)]

„Trimitere preliminară – Cooperare judiciară în materie penală – Dreptul la informare în cadrul procedurilor penale – Directiva 2012/13/UE – Dreptul de a avea acces la un avocat în cadrul procedurilor penale – Directiva 2013/48/UE – Procedură penală precontencioasă – Măsură de constrângere de percheziție corporală și de sechestru – Reglementare națională care nu prevede calitatea de persoană suspectată – Articolele 47 și 48 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene – Exercițarea efectivă a dreptului la apărare al persoanelor suspectate și acuzate cu ocazia controlului jurisdicțional al măsurilor de obținere a probelor”

I. Introducere

1. Prezenta cerere de decizie preliminară adresată de Rayonen sad Lukovit (Tribunalul de Raion din Lukovit, Bulgaria) în temeiul articolului 267 TFUE are ca obiect interpretarea Directivei 2012/13/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 22 mai 2012 privind dreptul la informare în cadrul procedurilor penale², a Directivei 2013/48/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 22 octombrie 2013 privind dreptul de a avea acces la un avocat în cadrul procedurilor penale și al procedurilor privind mandatul european de arestare, precum și dreptul ca o persoană terță să fie informată în urma privării de libertate și dreptul de a comunica cu persoane terțe și cu autorități consulare în timpul privării de libertate³ și a articolelor 47 și 48 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene (denumită în continuare „carta”), precum și a principiilor legalității și efectivității.

2. Această cerere a fost formulată în cadrul unei proceduri penale inițiate împotriva lui AB pentru deținerea de substanțe ilicite. Instanța de trimitere ridică în esență problema protecției, în raport cu dreptul la informare și cu dreptul de a avea acces la un avocat, prevăzute de Directivele 2012/13 și 2013/48, de care ar trebui să beneficieze o persoană care, în faza precontencioasă a procedurii penale, face obiectul unei percheziții corporale și al unui sechestru al bunurilor aflate în posesia

¹ Limba originală: franceza.

² JO 2012, L 142, p. 1.

³ JO 2013, L 294, p. 1.

sa. Instanța de trimitere ridică de asemenea problema întinderii controlului jurisdicțional al mijloacelor de constrângere pentru strângerea probelor care trebuie pus în aplicare potrivit dreptului Uniunii. Prezenta cauză ridică, astfel, probleme sensibile legate de protecția drepturilor persoanelor suspectate și acuzate în cadrul procedurilor penale, cu privire la care Curtea va trebui să se pronunțe în interesul unei aplicări coerente a dreptului Uniunii, precum și al unei protecții efective a drepturilor fundamentale în spațiul de libertate, securitate și justiție.

II. Cadrul juridic

A. Dreptul Uniunii

1. Directiva 2012/13

3. Sub titlul „Domeniul de aplicare”, articolul 2 alineatul (1) din Directiva 2012/13 prevede:

„Prezenta directivă se aplică din momentul în care o persoană este informată de către autoritățile competente ale unui stat membru cu privire la faptul că este suspectată sau acuzată de săvârșirea unei infracțiuni, până în momentul finalizării procedurilor, prin aceasta înțelegându-se hotărârea definitivă în legătură cu întrebarea dacă persoana suspectată sau acuzată a comis infracțiunea, inclusiv, dacă este cazul, pronunțarea sentinței și soluționarea unei căi de atac.”

4. Articolul 3 din această directivă, intitulat „Dreptul la informare cu privire la drepturi”, prevede:

„(1) Statele membre se asigură că persoanele suspectate sau acuzate sunt informate prompt cu privire la cel puțin următoarele drepturi procedurale, astfel cum se aplică în dreptul intern, pentru a asigura posibilitatea exercitării efective a drepturilor respective:

- (a) dreptul de a fi asistat de un avocat;
- (b) orice drept la consiliere juridică gratuită și condițiile pentru obținerea unei astfel de consilieri;
- (c) dreptul de a fi informat cu privire la acuzare, în conformitate cu articolul 6;
- (d) dreptul la interpretare și traducere;
- (e) dreptul de a păstra tăcerea.

(2) Statele membre garantează că informațiile puse la dispoziție în conformitate cu alineatul (1) sunt furnizate oral sau în scris, într-un limbaj simplu și accesibil, ținând seama de orice nevoie specială a persoanelor suspectate vulnerabile sau acuzate vulnerabile.”

5. Articolul 8 din directiva menționată, intitulat „Verificare și remediere”, prevede:

„(1) Statele membre se asigură că se ține o evidență a tuturor informațiilor puse la dispoziția persoanelor suspectate sau acuzate în conformitate cu articolele 3-6, în conformitate cu procedura de ținere a evidențelor menționată în legislația statului membru respectiv.

(2) Statele membre se asigură că persoanele suspectate sau acuzate sau avocații acestora au dreptul să conteste, în conformitate cu procedurile din dreptul intern, posibila incapacitate sau refuzul autorităților competente de a furniza informații în conformitate cu prezenta directivă.”

2. Directiva 2013/48

6. Articolul 2 alineatul (1) din Directiva 2013/48 are următorul cuprins:

„Prezenta directivă se aplică persoanelor suspectate sau acuzate în cadrul procedurilor penale din momentul în care li s-a adus la cunoștință de către autoritățile competente ale unui stat membru, prin notificare în mod oficial sau în alt mod, faptul că sunt suspectate sau acuzate de săvârșirea unei infracțiuni, indiferent dacă sunt sau nu lipsite de libertate. Directiva se aplică până în momentul finalizării procedurilor, prin aceasta înțelegându-se stabilirea în mod definitiv că persoana suspectată sau acuzată a săvârșit infracțiunea, inclusiv, dacă este cazul, pronunțarea sentinței și soluționarea oricărei căi de atac.”

7. Articolul 3 din această directivă prevede:

„(1) Statele membre se asigură că persoanele suspectate sau acuzate au dreptul de a avea acces la un avocat, astfel încât să li se permită persoanelor vizate să își exercite dreptul la apărare în mod practic și eficient.

(2) Persoanele suspectate sau acuzate au dreptul de a avea acces la un avocat fără nicio întârziere nejustificată. În orice caz, persoanele suspectate sau acuzate au dreptul de a avea acces la un avocat începând cu oricare dintre următoarele momente, luându-se în considerare cel care survine primul:

- (a) înainte de a fi interogate de poliție sau altă autoritate de aplicare a legii sau judiciară;
- (b) la desfășurarea unei acțiuni de anchetare sau de strângere de probe de către autoritățile de anchetă sau de către alte autorități competente, în conformitate cu alineatul (3) litera (c);
- (c) fără întârzieri nejustificate după lipsirea de libertate;
- (d) în cazul în care au fost citate să se înfățișeze în fața unei instanțe competente în materie penală, în timp util înainte ca acestea să se înfățișeze în fața respectivei instanțe.

(3) Dreptul de a avea acces la un avocat implică următoarele:

- (a) statele membre asigură faptul că persoanele suspectate sau acuzate au dreptul de a avea întrevederi și de a comunica în mod confidențial cu avocatul care le reprezintă, inclusiv înaintea interogării efectuate de poliție sau o altă autoritate de aplicare a legii sau judiciară;
- (b) statele membre se asigură că persoanele suspectate sau acuzate au dreptul ca avocatul lor să fie prezent și să participe efectiv atunci sunt interogate. O astfel de participare este în conformitate cu procedurile din dreptul intern, cu condiția ca astfel de proceduri să nu aducă atingere exercitării efective și substanței dreptului vizat. [...]

(c) statele membre se asigură că persoanele suspectate sau acuzate au dreptul ca avocatul lor să fie prezent cel puțin la următoarele acțiuni de anchetare sau de strângere de probe, în cazul în care acțiunile respective sunt prevăzute în dreptul intern și în cazul în care se impune sau se permite prezența persoanei suspectate sau acuzate la acțiunea în cauză:

- (i) identificarea suspectilor;
- (ii) confruntări;
- (iii) reconstituiri ale unei infracțiuni.

[...]

(6) În circumstanțe excepționale și numai în cursul urmăririi penale, statele membre pot deroga temporar de la aplicarea drepturilor prevăzute la alineatul (3) atunci când și în măsura în care acest lucru este justificat, ținându-se seama de circumstanțele specifice ale cauzei, pe baza unuia sau mai multora dintre următoarele motive imperioase:

[...]

(b) este absolut necesară acțiunea imediată a autorităților de anchetă pentru a preveni periclitarea considerabilă a procedurilor penale.”

8. Sub titlul „Căi de atac”, articolul 12 din directiva menționată prevede:

„(1) Statele membre se asigură că persoanele suspectate sau acuzate în cadrul procedurilor penale, precum și persoanele căutate în cursul procedurilor privind mandatul european de arestare, au o cale de atac efectivă potrivit dreptului intern în cazul încălcării drepturilor lor în temeiul prezentei directive.

(2) Fără a aduce atingere normelor și sistemelor naționale privind admisibilitatea probelor, statele membre se asigură că, în cadrul procedurilor penale, atunci când se evaluează declarațiile făcute de persoane suspectate sau acuzate sau probele obținute prin încălcarea dreptului lor la un avocat sau în cazul în care o derogare de la acest drept a fost autorizată în conformitate cu articolul 3 alineatul (6), dreptul la apărare și echitatea procedurilor sunt respectate.”

B. Dreptul bulgar

9. În conformitate cu articolul 54 din Nakazatelnо protsesualen kodeks (Codul de procedură penală), în vigoare de la 29 aprilie 2006 (DV nr. 86 din 28 octombrie 2005, denumit în continuare „NPK”), persoana acuzată este persoana care, în această calitate, face obiectul urmăririi penale în condițiile și potrivit modalităților prevăzute de acest cod.

10. Sub titlul „Drepturile persoanei acuzate”, articolul 55 din codul menționat prevede:

„(1) Persoana acuzată are următoarele drepturi: să știe pentru ce infracțiune i-a fost atribuită această calitate și pe baza căror probe; să facă declarații sau să refuze să facă declarații cu privire la acuzare; să aibă acces la dosar, inclusiv la informațiile obținute prin mijloace speciale de investigare, și să obțină extrasele necesare; să prezinte probe; să participe la procedura penală; să formuleze cereri, observații și obiecții; să se exprime ultimul; să formuleze o cale de atac împotriva

actelor care aduc atingere drepturilor și intereselor sale legitime și să aibă un avocat. Persoana acuzată are dreptul ca avocatul său să participe la efectuarea actelor în cadrul anchetei și la celelalte acte de procedură la care ea participă, cu excepția cazului în care renunță în mod expres la acest drept. [...]

(2) Persoana acuzată are dreptul de a obține informații generale care să faciliteze alegerea avocatului său. Aceasta are dreptul de a comunica liber cu avocatul său, de a se întâlni cu acesta în particular, de a beneficia de consiliere juridică și de orice altă asistență juridică, inclusiv înainte de începerea și în cursul interogatoriului și în cadrul tuturor celorlalte acte de procedură la care participă persoana acuzată.

[...]”

11. Articolul 164 din același cod, intitulat „Percheziția”, prevede:

„(1) Percheziția unei persoane în cadrul unei proceduri precontencioase, în absența unui ordin judecătoresc emis de instanța competentă de prim grad sau de instanța de prim grad în a cărei circumscripție este efectuat actul, este autorizată:

1. în cazul privării de libertate;
2. atunci când există motive suficiente pentru a crede că persoanele prezente la percheziție au disimulat obiecte sau documente pertinente pentru cauză.

(2) Percheziția se efectuează de către o persoană de același sex, în prezența unor martori de percheziție de același sex.

(3) Procesul-verbal privind actul de investigare efectuat este supus aprobării instanței de îndată, dar nu mai târziu de 24 de ore.”

12. Sub titlul „Procedura precontencioasă”, articolul 212 din NPK prevede:

„(1) Procedura precontencioasă se declanșează prin ordonanța procurorului.

(2) Procedura precontencioasă se consideră a fi declanșată prin întocmirea procesului-verbal privind primul act de investigare, atunci când are loc o inspecție, inclusiv constatare, percheziție corporală, sechestru și audiere de martori, dacă efectuarea lor imediată este singura posibilitate de strângere și de conservare a probelor, precum și atunci când se efectuează o percheziție în condițiile și în conformitate cu procedura prevăzute la articolul 164.

(3) Autoritatea de anchetă care a efectuat acțiunea menționată la alineatul (2) informează de îndată parchetul cu privire la aceasta, dar nu mai târziu de 24 de ore.”

13. Articolul 219 din acest cod, intitulat „Punerea în mișcare a acțiunii penale și prezentarea ordonanței”, prevede:

„(1) Atunci când sunt întrunite suficiente elemente de probă cu privire la vinovăția unei anumite persoane în privința săvârșirii unei infracțiuni de drept comun și nu există niciun motiv de închidere a procedurii penale, organul de anchetă înaintează un raport procurorului și pune în

mișcare acțiunea penală împotriva persoanei în cauză prin emiterea unei ordonanțe corespunzătoare.

(2) Organul de anchetă poate de asemenea să pună în mișcare acțiunea penală împotriva persoanei acuzate prin întocmirea procesului-verbal privind primul act de investigare îndreptat împotriva acesteia, în legătură cu care va prezenta un raport procurorului.

(3) În ordonanța de punere în mișcare a acțiunii penale și în procesul-verbal prevăzut la alineatul (2) se menționează:

1. data și locul emiterii;
2. autoritatea emitentă;
3. numele complet al persoanei împotriva căreia a fost pusă în mișcare acțiunea penală, infracțiunea care îi este imputată și încadrarea sa juridică;
4. probele pe care se întemeiază inculparea, în măsura în care această mențiune nu constituie un obstacol în calea anchetei;
5. măsura privativă de libertate în cazul în care este dispusă o astfel de măsură;
6. drepturile persoanei prevăzute la articolul 55, inclusiv dreptul de a refuza să facă declarații, precum și dreptul la un avocat ales sau la un avocat desemnat din oficiu.

[...]

(8) Organul de anchetă nu poate efectua acte de investigare cu participarea persoanei acuzate înainte de a se conforma obligațiilor care îi revin în temeiul alineatelor (1)-(7).”

III. Situația de fapt, procedura principală și întrebările preliminare

14. Litigiul principal, pendinte la Rayonen sad Lukovit (Tribunalul de Raion din Lukovit), privește o cerere a procurorului Rayonna prokuratura Lovech (Parchetul de Raion din Loveci, Bulgaria) având ca obiect aprobarea, *a posteriori*, a unei percheziții corporale și a unui sechestru efectuate asupra persoanei lui AB.

15. La 8 februarie 2022, trei inspectori de poliție din orașul Lukovit au oprit și au controlat un autovehicul condus de IJ, în care se aflau de asemenea însoțitorii săi AB și KL. Înainte ca conducătorul autovehiculului să facă obiectul unui test de depistare a unor stupefiante, AB și KL au declarat în fața inspectorilor de poliție că dețineau asupra lor o substanță narcotică. Această informație a fost transmisă anchetatorului de serviciu din cadrul Oficiului Poliției de Raion din Lukovit însărcinat cu efectuarea anchetei, care a întocmit un proces-verbal privind comunicarea orală a săvârșirii unei infracțiuni.

16. Întrucât testul de depistare al conducătorului auto a avut un rezultat pozitiv, un inspector de poliție a efectuat o inspecție a vehiculului. În plus, AB a fost supus unei percheziții corporale și, în acest temei, a fost întocmit un proces-verbal „de percheziție și de sechestru efectuate în regim de urgență și supuse aprobării *a posteriori* de către instanță”. În acest proces-verbal, polițistul

însărcinat cu efectuarea anchetei a arătat că respectiva percheziție a fost efectuată pentru motive legate de indicii suficiente privind deținerea de obiecte interzise de lege și în cadrul procedurii precontencioase care a fost dispusă de Rayonno upravlenye Lukovit (Oficiul Poliției de Raion din Lukovit, Bulgaria).

17. Cu ocazia acestei percheziții, asupra lui AB a fost găsită o substanță stupefiantă. În aceste condiții, polițistul însărcinat cu efectuarea anchetei a informat, la 8 februarie 2022, procurorul Parchetului de Raion din Loveci cu privire la rezultatele acestei percheziții și cu privire la faptul că dispusese începerea procedurii precontencioase în această privință. În cadrul procedurii precontencioase deja declanșate, ulterior realizării percheziției și după sosirea la secția de poliție, AB a oferit explicații scrise și a confirmat că substanțele descoperite asupra lui erau stupefiante pentru consumul propriu.

18. La 9 februarie 2022, procurorul a adresat Rayonen sad Lukovit (Tribunalul de Raion din Lukovit) o cerere de aprobare a procesului-verbal de percheziție corporală și de sechestrul efectuate în privința lui AB.

19. Instanța de trimitere exprimă îndoieli cu privire la aspectul dacă controlul jurisdicțional prevăzut de dreptul național cu privire la măsurile coercitive de administrare a probelor în faza precontencioasă a procedurii penale constituie o garanție suficientă a respectării drepturilor persoanelor suspectate și acuzate, astfel cum sunt prevăzute de Directivele 2012/13 și 2013/48.

20. În special, mai întâi, această instanță arată că dreptul național nu cuprinde o normă clară referitoare la întinderea controlului jurisdicțional al mijloacelor de constrângere pentru strângerea probelor în cadrul procedurii precontencioase și că, potrivit jurisprudenței instanțelor naționale, controlul percheziției, al percheziției corporale și al sechestrului privește legalitatea formală a acestora. În această privință, ea amintește că Curtea Europeană a Drepturilor Omului (denumită în continuare „Curtea EDO”) a condamnat în mai multe rânduri Republica Bulgaria pentru încălcarea articolelor 3 și 8 din Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, semnată la Roma la 4 noiembrie 1950 (denumită în continuare „CEDO”).

21. În continuare, instanța menționată afirmă că dreptul bulgar nu cunoaște noțiunea de „persoană suspectată”, ci pe cea de „persoană acuzată” în temeiul deciziei procurorului sau a autorității de cercetare penală și că, în cadrul procedurii precontencioase, există o practică consacrată a poliției și a Ministerului Public care constă în întârzierea momentului începând cu care persoana în cauză este considerată „persoană acuzată”, ceea ce, în fapt, are drept consecință eludarea obligațiilor privind respectarea dreptului la apărare al persoanelor suspectate.

22. În sfârșit, ar rezulta atât din doctrină, cât și din jurisprudența națională, că instanța competentă, nici chiar atunci când este convinsă că dreptul la apărare al persoanei în cauză nu a fost respectat, nu poate controla inculparea sau punerea sub acuzare a acesteia, întrucât ar aduce atingere prerogativei constituționale a procurorului de a dispune începerea urmăririi penale. Într-un astfel de caz, instanța care controlează măsurile de constrângere din cadrul procedurii precontencioase nu ar putea decât să accepte actul de investigare în măsura în care a fost realizat în condiții de urgență, chiar dacă acest lucru implică o atingere adusă dreptului la apărare.

23. În această privință, instanța de trimitere arată că, chiar dacă dreptul național nu cunoaște noțiunea de „persoană suspectată”, articolul 219 alineatul (2) din NPK ar putea, în principiu, să garanteze dreptul la apărare al persoanelor pentru a căror vinovăție nu există probe suficiente, dar

căroră, ca urmare a necesității de a efectua acte de anchetă, li se va atribui statutul procedural de „persoane acuzate” și vor putea beneficia, așadar, de drepturile prevăzute la articolul 55 din NPK, care îndeplinesc cerințele Directivelor 2012/13 și 2013/48. Totuși, această dispoziție procedurală nu ar fi clară și ar fi aplicată în mod ambiguu și contradictoriu sau chiar nu ar fi aplicată deloc.

24. Or, instanța de trimitere nu are nicio îndoială cu privire la faptul că în speță AB are calitatea de persoană „acuzată de săvârșirea unei infracțiuni” în sensul CEDO, astfel cum a fost interpretată de jurisprudența Curții EDO, independent de soluțiile juridice naționale. În aceste condiții, în opinia instanței de trimitere, în temeiul legislației naționale în vigoare, o persoană nu va putea beneficia de dreptul său la apărare decât dacă a dobândit calitatea procesuală de persoană acuzată, ceea ce depinde de voința autorității care efectuează ancheta sub supravegherea procurorului. În această privință, instanța menționată apreciază că faptul de a nu furniza informații și de a nu permite accesul la un avocat într-un stadiu incipient al procedurii penale constituie un viciu de procedură iremediabil, care poate afecta caracterul just și echitabil al întregii proceduri penale ulterioare.

25. În aceste condiții, Rayonen sad Lukovit (Tribunalul de Raion din Lukovit) a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:

- „1) Situațiile de fapt în care, la anchetarea unei infracțiuni în legătură cu deținerea de substanțe stupefiante împotriva unui cetățean în privința căruia poliția dispune de informații că se află în posesia unor substanțe stupefiante, au fost aplicate măsuri de constrângere sub forma percheziției corporale și a sechestrului intră în domeniul de aplicare al [Directivelor 2012/13 și 2013/48]?
- 2) În cazul unui răspuns afirmativ la prima întrebare, care este calitatea unei astfel de persoane în sensul directivelor, atunci când dreptul național nu prevede calitatea procesuală de «persoană suspectată», iar persoanei nu i-a fost atribuită calitatea de «persoană acuzată» prin notificare oficială și unei astfel de persoane trebuie să îi fie asigurate dreptul la informare și dreptul de a avea acces la un avocat?
- 3) Principiile legalității și interzicerii arbitrarului permit o dispoziție națională precum articolul 219 alineatul (2) din [NPK], care prevede că autoritatea de anchetă poate să atribuie persoanei calitatea de persoană acuzată și prin întocmirea procesului-verbal privind prima acțiune de anchetare îndreptată împotriva acesteia, în cazul în care dreptul național nu prevede calitatea procesuală de «persoană suspectată», iar drepturile la apărare iau naștere, în temeiul dreptului național, numai de la data atribuirii formale a calității de «persoană acuzată» care e lăsată la aprecierea autorității de anchetă? O astfel de procedură națională aduce atingere exercitării efective și substanței dreptului de a avea acces la un avocat în temeiul articolului 3 alineatul (3) litera (b) din Directiva [2013/48]?
- 4) Principiul efectivității dreptului Uniunii permite o practică națională potrivit căreia controlul jurisdicțional al măsurilor de constrângere pentru strângerea de probe, inclusiv percheziția corporală și sechestrul în cadrul procedurii precontencioase, nu permite să se verifice dacă s-a săvârșit o încălcare suficient de gravă a drepturilor fundamentale ale persoanelor suspectate și acuzate, garantate de articolele 47 și 48 din [cartă, precum și de Directivele 2012/13 și 2013/48]?

- 5) Principiile statului de drept permit o reglementare și o jurisprudență națională în temeiul cărora instanța nu este competentă să verifice atribuirea calității de persoană acuzată unei persoane, în condițiile în care tocmai și exclusiv de acest act formal depinde asigurarea drepturilor la apărare unui cetățean atunci când împotriva acestuia sunt aplicate măsuri de constrângere în scopul desfășurării anchetei?”

IV. Procedura în fața Curții

26. Decizia de trimitere din 18 martie 2022 a fost primită la grefa Curții în aceeași zi.
27. Guvernele maghiar și neerlandez, precum și Comisia Europeană au depus observații scrise în termenul prevăzut la articolul 23 din Statutul Curții de Justiție a Uniunii Europene.
28. În cadrul reuniunii generale din 17 ianuarie 2023, Curtea a decis să nu organizeze o ședință de audiere a pledoariilor.

V. Analiză juridică

A. Considerații introductive

29. Potrivit articolului 67 TFUE, Uniunea constituie „un spațiu de libertate, securitate și justiție, cu respectarea drepturilor fundamentale și a diferitelor sisteme de drept și tradiții juridice ale statelor membre”. Întrucât recunoașterea reciprocă a hotărârilor judecătorești și a altor decizii ale autorității judiciare este considerată piatra de temelie a cooperării judiciare în materie civilă și penală în cadrul Uniunii, este evident că aceasta presupune o încredere reciprocă în sistemele judiciare respective. Astfel, recunoașterea reciprocă a deciziilor în materie penală poate funcționa în mod eficace doar într-un climat de încredere, în cadrul căruia nu doar autoritățile judecătorești, ci toți participanții la procedurile penale consideră deciziile autorităților judecătorești din alte state membre ca fiind echivalente celor emise de propriile autorități. Aproximarea legislațiilor penale, inclusiv a normelor în materie de protecție și a drepturilor procedurale, este, prin urmare, unul dintre mijloacele privilegiate utilizate în scopul consolidării recunoașterii reciproce și al facilitării cooperării dintre autoritățile competente⁴.

30. Directivele 2012/13 și 2013/48 se înscriu într-o serie de măsuri legislative care urmăresc tocmai stabilirea unor norme minime comune în materia drepturilor procedurale. Directiva 2012/13 conține norme care trebuie aplicate în materia informării persoanelor suspectate de săvârșirea unei infracțiuni sau acuzate în acest sens, în timp ce Directiva 2013/48 introduce norme privind dreptul de a avea acces la un avocat în cadrul procedurilor penale. Aceste drepturi, care constituie expresia dreptului la un proces just și echitabil în domeniul penal, sunt consacrate la articolele 47 și 48 din cartă, precum și la articolul 6 din CEDO, ceea ce le conferă un statut constituțional în ordinea juridică a Uniunii.

⁴ Zerouki-Cottin, D., „À propos de la directive du 22 octobre 2013 relative au droit à l’avocat et de ses suites”, *Revue internationale de droit pénal*, vol. 85, 2014/3-4, punctul 20; Suominen, A., „The sensitive relationship between the different means of legal integration: mutual recognition and approximation”, în Brière, C., și Weyembergh, A. (dir.), *The needed balances in EU criminal law* (ed. Chloé Brière, Anne Weyembergh), Hart Publishing, Oxford 2017, p. 170.

31. Republica Bulgaria este obligată, ca toate celelalte state membre, să transpună directivele menționate în ordinea sa juridică internă. În acest context, trebuie să se observe că, deși Comisia a atras atenția asupra faptului că o procedură de constatare a neîndeplinirii obligațiilor a fost inițiată recent împotriva Republicii Bulgaria în această privință, totuși rolul Curții în prezenta procedură preliminară va trebui să se limiteze la interpretarea dispozițiilor relevante ale Uniunii, în temeiul competenței care îi este conferită de articolul 267 TFUE. Desigur, acest lucru nu împiedică instanța națională să deducă consecințele necesare ale unei interpretări care se opune eventual preceptelor dreptului național, pentru a asigura supremația dreptului Uniunii.

32. Primele două întrebări preliminare privesc aplicabilitatea Directivelor 2012/13 și 2013/48 în împrejurările din cauza principală. În schimb, celelalte trei întrebări preliminare privesc în esență conformitatea cu dreptul Uniunii a reglementării bulgare în vigoare, aceasta din urmă caracterizându-se prin câteva particularități descrise de instanța de trimitere. În măsura în care a doua și a cincea întrebare prezintă suprapuneri tematice, le vom examina împreună în cadrul analizei noastre. În sfârșit, a patra întrebare va fi examinată înaintea celei de a treia întrebări, pentru motivul că impune o interpretare a Directivelor 2012/13 și 2013/48 în lumina articolelor 47 și 48 din cartă.

B. Cu privire la prima întrebare preliminară

1. Criteriile care declanșează aplicarea Directivelor 2012/13 și 2013/48

33. Prin intermediul primei întrebări, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă situațiile de fapt în care o măsură de constrângere, în special o percheziție și/sau un sechestr, a fost aplicată în cursul unei anchete împotriva unei persoane suspectate de săvârșirea unei infracțiuni intră în domeniul de aplicare al Directivelor 2012/13 și 2013/48. Pentru a răspunde la această întrebare, este necesar să se stabilească mai întâi domeniul de aplicare al directivelor menționate.

34. Astfel cum vom vedea în continuare, este vorba, înainte de toate, despre a stabili, pe calea interpretării dispozițiilor relevante, *în ce stadiu al procedurii penale* trebuie să fie acordate persoanei în cauză drepturile procedurale garantate de aceste directive. *Tipul de măsuri la care persoana în cauză este expusă* în cadrul procedurii penale constituie de asemenea un indiciu care permite să se stabilească aplicabilitatea directivelor menționate.

35. În ceea ce privește domeniul de aplicare al Directivei 2012/13, articolul 2 alineatul (1) din aceasta din urmă prevede că directiva se aplică persoanelor suspectate sau acuzate în cadrul procedurilor penale „din momentul în care o persoană este informată de către autoritățile competente ale unui stat membru cu privire la faptul că *este suspectată sau acuzată de săvârșirea unei infracțiuni*, până în momentul finalizării procedurilor, prin aceasta înțelegându-se hotărârea definitivă în legătură cu întrebarea dacă persoana suspectată sau acuzată a comis infracțiunea, inclusiv, dacă este cazul, pronunțarea sentinței și soluționarea unei căi de atac”⁵.

36. Astfel cum reiese din considerentul (19) al Directivei 2012/13, dreptul la informare cu privire la drepturile de care beneficiază persoanele suspectate și acuzate urmărește să garanteze caracterul echitabil al procedurilor penale, permițând exercitarea efectivă a dreptului la apărare de la începutul procedurii. Prin urmare, se precizează, în același considerent, că „informațiile ar

⁵ Sublinierea noastră.

trebui furnizate *cât mai curând în cursul procedurilor și cel târziu înainte de primul interogatoriu oficial* al persoanei suspectate sau acuzate de către poliție sau de către o altă autoritate competentă”⁶.

37. De asemenea, articolul 2 alineatul (1) din Directiva 2013/48 prevede că aceasta se aplică „din momentul în care [persoanelor suspectate sau acuzate] li s-a adus la cunoștință de către autoritățile competente ale unui stat membru, prin notificare în mod oficial sau în alt mod, faptul că *sunt suspectate sau acuzate de săvârșirea unei infracțiuni*, indiferent dacă sunt sau nu lipsite de libertate”⁷. În plus, considerentele (12) și (19) ale Directivei 2013/48 precizează că, pentru a garanta caracterul echitabil al procedurilor, statele membre ar trebui să asigure faptul că persoanele suspectate sau acuzate au acces la un avocat „*fără întârzieri nejustificate*”⁸.

38. Astfel cum a statuat deja Curtea, domeniile de aplicare ale Directivelor 2012/13 și 2013/48 sunt definite în termeni aproape identici la articolul 2 din fiecare dintre ele⁹. Trebuie remarcat totuși că cea mai recentă dintre cele două directive, și anume Directiva 2013/48, cuprinde precizarea suplimentară că informarea poate fi efectuată „prin notificare în mod oficial sau în alt mod”. Această clarificare, care contribuie la eficacitatea directivelor, poate fi considerată, în opinia noastră, ca fiind aplicabilă și Directivei 2012/13.

39. Rezultă, așadar, din interpretarea dispozițiilor menționate anterior, precum și din considerentele relevante că Directivele 2012/13 și 2013/48 se aplică din momentul în care sunt îndeplinite două condiții: în primul rând, persoana în cauză este *suspectată de facto* de săvârșirea unei infracțiuni sau este *acuzată* în acest temei și, în al doilea rând, aceasta a fost *informată* de autoritățile competente, prin notificare în mod oficial sau în alt mod, că este suspectată sau acuzată. Vom explica aceste două criterii în detaliu înainte de a le aplica în împrejurările din cauza principală.

40. Deși, în interesul unei aplicări eficiente a acestor directive în toate împrejurările eventuale, nu este de dorit să se impună cerințe excesiv de ridicate formei acestei notificări, considerăm *necesar să nu rămână nicio îndoială cu privire la existența unor suspiciuni împotriva persoanei în cauză*. Această cerință este importantă nu numai pentru a proteja persoana în cauză de orice situație juridică ambiguă, ci și ținând seama de faptul că autorităților competente le revine un anumit număr de obligații care, în caz de încălcare, pot constitui vicii de procedură susceptibile să determine nelegalitatea deciziilor adoptate de aceste autorități. Pentru a evita un asemenea scenariu, autoritățile competente ar trebui să se asigure că persoana în cauză este conștientă de orice suspiciune împotriva sa.

41. Informațiile în această privință trebuie comunicate „cât mai curând” și, în orice caz, „cel târziu înainte de primul interogatoriu oficial” al persoanei suspectate sau acuzate de către poliție în cadrul procedurii penale. Faptul că Directivele 2012/13 și 2013/48 *vizează o perioadă, iar nu un moment precis* „în cursul procedurilor”, astfel cum sugerează considerentul (19) al Directivei 2012/13, permite să se deducă faptul că, deși autoritățile dispun de o anumită latitudine pentru a alege momentul la care informează persoana interesată, nu poate exista o întârziere excesivă în

⁶ Sublinierea noastră.

⁷ Sublinierea noastră.

⁸ Sublinierea noastră.

⁹ Hotărârea din 19 septembrie 2019, Rayonna prokuratura Lom (C-467/18, EU:C:2019:765, punctul 38).

furnizarea acestei informații, care ar împiedica persoana în cauză să își exercite dreptul la apărare. Rezultă că, pentru a putea fi efectivă, comunicarea drepturilor trebuie să intervină în mod necesar într-un *stadiu incipient al procedurii*¹⁰.

42. În această privință, trebuie precizat că Curtea este conștientă de importanța unei astfel de comunicări în împrejurări deosebit de sensibile, în special atunci când libertatea persoanei în cauză este în joc, statuând că „persoanele suspectate că au săvârșit o infracțiune trebuie să fie informate cu privire la drepturile lor *cât mai rapid posibil* din momentul în care suspiciunile al căror obiect îl fac justifică, într-un alt context decât urgența, ca autoritățile competente să restrângă libertatea acestora prin intermediul unor măsuri de constrângere”¹¹.

43. În plus, trebuie să se observe, în ceea ce privește momentul în care persoana în cauză trebuie să fie informată cel târziu, că, astfel cum reiese din considerentul (20) al Directivei 2013/48, „[î]n sensul prezentei directive, *interogarea nu include interogarea preliminară* de către poliție sau de către o altă autoritate de aplicare a legii al cărei scop este de a [...] stabili oportunitatea declanșării unei anchete, *de exemplu în cursul unui control în trafic sau în cursul unor verificări prin sondaj* în cazul în care o persoană suspectată sau acuzată nu a fost încă identificată”¹².

2. Aplicarea criteriilor stabilite împrejurărilor din cauza principală

44. Dacă sunt aplicate aceste două criterii împrejurărilor din cauza principală, elementul determinant pentru răspunsul la prima întrebare este dacă, la momentul la care au avut loc percheziția și sechestrul, AB era deja suspectat *de facto* și dacă a fost informat cu privire la aceasta cu ocazia aplicării măsurilor de constrângere. Din expunerea faptelor care figurează în decizia de trimitere reiese că AB s-a autoincriminat înainte de percheziție și sechestrul, indicând că deține stupefiante. Mărturisirea sa a fost consemnată în procesul-verbal ca semnalare orală a unei infracțiuni. În acest temei, AB a fost invitat să predea stupefiantele aflate în posesia sa.

45. Din aceste fapte se poate deduce că AB a fost suspectat de săvârșirea unei infracțiuni. Astfel, recurgerea la aceste măsuri procedurale specifice indică în mod univoc că AB a fost tratat ca o „persoană suspectată”. Considerăm că AB trebuie să fi fost conștient de aceasta, cu atât mai mult cu cât mărturisirea sa a avut drept consecință imediată faptul că a fost supus unei percheziții corporale și unui sechestrul. Cele două condiții pentru aplicarea Directivelor 2012/13 și 2013/48 menționate la punctul 39 din prezentele concluzii ne par, așadar, îndeplinite din momentul în care AB a declarat poliției că se află în posesia unor stupefiante.

3. Elemente fără incidență asupra aplicabilității Directivelor 2012/13 și 2013/48

46. Din motive de exhaustivitate, considerăm necesar să prezentăm pe scurt motivele pentru care nu considerăm că faptul că AB nu a fost „informat” în mod oficial de poliție cu privire la inițierea unei proceduri penale împotriva sa și cu privire la calitatea sa în această procedură are vreo incidență asupra aplicabilității Directivelor 2012/13 și 2013/48 în speță.

¹⁰ A se vedea punctul 25 din Concluziile noastre prezentate în cauza K.B. și F.S. (Invocare din oficiu în domeniul penal) (C-660/21, EU:C:2023:52).

¹¹ Hotărârea din 19 septembrie 2019, Rayonna prokuratura Lom (C-467/18, EU:C:2019:765, punctul 53). Sublinierea noastră.

¹² Sublinierea noastră.

47. În primul rând, trebuie să se observe că din jurisprudența Curții¹³ reiese că „*este suficient ca persoana vizată să fie informată de autoritățile competente ale unui stat membru, iar aceasta indiferent în ce mod*” și că „*mijlocul prin care o astfel de informație ajunge la aceasta [...] este lipsit de relevanță*”. Această jurisprudență referitoare la Directiva 2013/48, care este aplicabilă și în privința Directivei 2012/13, confirmă o interpretare potrivit căreia nu pot fi impuse cerințe excesiv de ridicate cu privire la forma acestei notificări.

48. În al doilea rând, împrejurările specifice ale cauzei principale, și anume faptul că AB a luat el însuși inițiativa declarând poliției că deține stupefiante, *nu lasă nicio îndoială cu privire la declanșarea unei astfel de proceduri penale*. După cum am menționat deja mai sus, AB trebuie să fi fost conștient de acest fapt, întrucât mărturisirea respectivă a avut drept consecință o percheziție corporală și un sechestrul efectuate de poliție. Având în vedere o asemenea situație, el trebuia în mod rezonabil să se aștepte să fie tratat din acel moment ca o „persoană suspectată”. În consecință, actele astfel îndeplinite trebuie considerate echivalente cu o „informare” în sensul articolului 2 alineatul (1) din Directivele 2012/13 și 2013/48.

49. În al treilea rând, considerăm că este irelevant, în scopul aplicării acestor directive, faptul că dreptul unui stat membru nu cunoaște în mod formal noțiunea de „persoană suspectată”, cum se pare că este cazul dreptului bulgar. În această privință, trebuie să se observe că este vorba despre o *noțiune autonomă de drept al Uniunii* care, în calitate de criteriu juridic, deschide domeniul de aplicare al Directivelor 2012/13 și 2013/48 și trebuie, așadar, să fie interpretat în mod uniform în toate statele membre. În acest context, dorim să amintim că dreptul național este cel care trebuie să se conformeze cadrului juridic intern al Uniunii, iar nu invers. În măsura în care statele membre sunt obligate să transpună în mod corect directivele menționate, precum și noțiunile specifice aferente acestora în ordinele lor juridice naționale, acestea nu se pot întemeia în mod valabil pe eventualele insuficiențe sau lacune din legislația lor pentru a se sustrage de la obligațiile lor.

4. Răspunsul la prima întrebare preliminară

50. Ținând seama de considerațiile care precedă, trebuie să se răspundă la prima întrebare preliminară că situațiile de fapt în care măsuri de constrângere, precum o percheziție corporală și/sau un sechestrul, au fost efectuate în cursul unei anchete împotriva unei persoane suspectate de săvârșirea unei infracțiuni intră în domeniul de aplicare al Directivelor 2012/13 și 2013/48.

C. Cu privire la a doua și la a cincea întrebare preliminară

1. Interzicerea practicilor restrictive în mod arbitrar care pot împiedica exercitarea efectivă a drepturilor procedurale aferente calității de „persoană suspectată”

51. Prin intermediul celei de a doua și al celei de a cincea întrebări, instanța de trimitere urmărește în esență să se stabilească care este calitatea unei persoane în sensul Directivelor 2012/13 și 2013/48 atunci când dreptul național nu prevede calitatea de „persoană suspectată”, iar persoanei nu i-a fost atribuită calitatea de „persoană acuzată” prin notificare oficială, ca act „formal”. Instanța de trimitere solicită de asemenea să se stabilească dacă această persoană

¹³ Hotărârea din 12 martie 2020, VW (Dreptul de a avea acces la un avocat în cazul neînfrățării) (C-659/18, EU:C:2020:201, punctele 25 și 26). Sublinierea noastră.

trebuie să beneficieze de dreptul la informare și de dreptul de a avea acces la un avocat. Deși răspunsul la această întrebare poate fi dedus din considerațiile care precedă, considerăm totuși oportun să aprofundăm analiza anumitor aspecte juridice, în interesul clarității.

52. Astfel cum s-a explicat cu ocazia examinării primei întrebări, calitatea procedurală a unei persoane în împrejurările descrise în decizia de trimitere este cea a unei „persoane suspectate” în sensul Directivelor 2012/13 și 2013/48. În măsura în care este vorba despre o noțiune autonomă de drept al Uniunii, persoana în cauză beneficiază de această calitate procesuală ca urmare a aplicabilității acestor directive în speță, în pofida faptului că nu i-a fost atribuită calitatea de „persoană acuzată” printr-o notificare oficială, astfel cum prevede legislația națională în vigoare. Este suficient ca persoana în cauză să fie *suspectată de facto* de săvârșirea unei infracțiuni, fără a fi necesar ca aceste suspiciuni să fie formalizate într-un act sau într-o comunicare specifică.

53. O interpretare contrară, potrivit căreia beneficiul drepturilor garantate de Directivele 2012/13 și 2013/48 ar trebui să depindă în întregime de adoptarea unui act „formal” al autorităților, *ar fi în mod arbitrar restrictivă și nu ar asigura exercitarea efectivă a drepturilor* consacrate în aceste directive. Astfel, ar exista riscul deloc neglijabil ca persoana în cauză să se autoincrimineze ca urmare a unei necunoașteri a drepturilor sale pentru motivul că nu ar fi primit nicio comunicare din partea autorităților naționale. Un asemenea rezultat ar repune cu certitudine în discuție principiile unei proceduri echitabile în domeniul dreptului penal. Or, ținem să subliniem că, întrucât autoritățile naționale competente nu se pot întemeia în mod valabil pe eventuale insuficiențe sau lacune în legislația lor pentru a se sustrage de la obligațiile lor care decurg din dreptul Uniunii, ele sunt obligate să asigure deplina exercitare a drepturilor procedurale garantate de directivele menționate.

54. Astfel cum reiese din examinarea primei întrebări, comunicarea drepturilor trebuie să intervină în mod necesar într-un stadiu incipient al procedurii¹⁴, Curtea precizând că această informare trebuie să intervină „*cât mai rapid posibil* din momentul în care suspiciunile al căror obiect îl fac [persoanele în cauză] justifică, într-un alt context decât urgența, *ca autoritățile competente să restrângă libertatea acestora prin intermediul unor măsuri de constrângere*”¹⁵. În interesul unei protecții efective a persoanei în cauză, am adăuga că această regulă ar trebui aplicată nu numai atunci când persoana respectivă se confruntă cu cele mai severe măsuri de constrângere, precum arestarea sau privarea temporară de libertate, ci și atunci când suspiciunile al căror obiect îl face justifică alte *măsuri de constrângere care implică o ingerință importantă în drepturile fundamentale*.

55. Pentru aceste motive, apreciem că o abordare conformă cu dispozițiile Directivei 2012/13 ar fi constat în informarea imediată a lui AB cu privire la drepturile sale atunci când poliția a decis să efectueze o percheziție corporală și să aplice un sechestrul asupra stupefiantelor aflate în posesia sa, ca reacție la mărturisirea lui. Astfel, este evident că AB era expus tuturor măsurilor de care dispuneau autoritățile competente în cadrul urmăririi penale din momentul în care acesta s-a autoincriminat în prezența poliției. În plus, trebuie subliniat în acest context că, deși AB a putut să deducă în mod implicit că devenise o „persoană suspectată” ca urmare a măsurilor de constrângere luate împotriva sa, această împrejurare *nu poate înlocui comunicarea completă a drepturilor sale procedurale*.

¹⁴ A se vedea punctul 41 din prezentele concluzii.

¹⁵ Hotărârea din 19 septembrie 2019, Rayonna prokuratura Lom (C-467/18, EU:C:2019:765, punctul 53). Sublinierea noastră.

56. În ceea ce privește în mod specific dreptul de a avea acces la un avocat, trebuie să se observe că articolul 3 alineatele (1) și (2) din Directiva 2013/48 prevede că persoanele suspectate și acuzate au dreptul de a avea acces la un avocat „astfel încât să li se permită persoanelor vizate să își exercite dreptul la apărare în mod practic și eficient” sau „fără întârzieri nejustificate” și în orice caz „înainte de a fi interogate de poliție sau altă autoritate de aplicare a legii sau judiciară” (sublinierea noastră). Deși, astfel cum am arătat la punctul 43 din prezentele concluzii, întrebările preliminare adresate de poliție cu ocazia unui „control în trafic” sau a unei „verificări prin sondaj” nu pot fi considerate un „interogatoriu” în sensul articolului 3 alineatul (2) litera (a) din Directiva 2013/48, informațiile furnizate de instanța de trimitere permit să se deducă faptul că AB a făcut, în orice caz, obiectul unui asemenea interogatoriu într-un stadiu ulterior al investigațiilor. Mai concret, din decizia de trimitere reiese că, „[î]n cursul procedurii preliminare deja inițiate, la un moment și într-un loc nespecificate (probabil la secția de poliție), [inspectorul din cadrul poliției judiciare însărcinat cu ancheta], după ce a efectuat percheziția, i-a solicitat o declarație scrisă lui AB potrivit Legii privind Ministerul Afacerilor Interne”. În consecință, considerăm că, cel târziu în acest stadiu al procedurii, AB ar fi trebuit să fi avut acces la un avocat.

2. Răspunsul la a doua și la a cincea întrebare preliminară

57. Având în vedere considerațiile care precedă, propunem să se răspundă la a doua și la a cincea întrebare preliminară că noțiunea de „persoană suspectată” în sensul Directivelor 2012/13 și 2013/48 este o noțiune autonomă de drept al Uniunii. O persoană care este suspectată *de facto* de săvârșirea unei infracțiuni are calitatea de „persoană suspectată” în sensul acestor directive, chiar dacă dreptul național nu cunoaște această calitate procedurală și nu conferă persoanei suspectate drepturile care îi revin. Aceste directive se opun unei legislații și unei practici naționale în temeiul cărora dreptul la apărare ia naștere numai din momentul în care persoanei în cauză i se atribuie în mod formal calitatea de „persoană acuzată”, acest act efectuându-se, ca o condiție prealabilă aplicării drepturilor și garanțiilor procedurale prevăzute de dreptul național, cu respectarea deplină a puterii discreționare a autorității însărcinate cu ancheta, care nu este obligată să informeze în cel mai scurt timp persoana suspectată *de facto* cu privire la suspiciunile care planează asupra ei.

D. Cu privire la a patra întrebare preliminară

1. Compatibilitatea cu dreptul la o cale de atac efectivă a unui control jurisdicțional limitat la respectarea cerințelor de formă

58. Prin intermediul celei de a patra întrebări preliminare, care considerăm că trebuie abordată înaintea celei de a treia, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă Directivele 2012/13 și 2013/48, precum și articolele 47 și 48 din cartă trebuie interpretate în sensul că se opun unei jurisprudențe naționale potrivit căreia, în cadrul procedurii de aprobare *a posteriori* de către o instanță a măsurilor de constrângere pentru strângerea de probe în scopul unei anchete penale, instanța nu poate examina dacă a existat o încălcare a drepturilor fundamentale ale persoanelor suspectate și ale persoanelor acuzate, garantate de aceste directive și de aceste articole.

59. În această privință, instanța de trimitere precizează că, deși, conform articolului 164 alineatul (3) din NPK, percheziția corporală efectuată pe baza unui proces-verbal în cadrul fazei precontencioase a procedurii penale trebuie supusă unui control jurisdicțional *a posteriori*, acesta

privește, potrivit jurisprudenței naționale relevante, numai cerințele de formă de care depinde legalitatea măsurii respective și a sechestrului rezultat în urma acesteia și nu permite instanței competente să examineze respectarea drepturilor garantate de Directivele 2013/48 și 2012/13.

60. Pentru a examina această întrebare, trebuie amintit de la bun început că, în temeiul articolului 47 din cartă, orice persoană ale cărei drepturi și libertăți garantate de dreptul Uniunii sunt încălcate are dreptul la o cale de atac eficientă în fața unei instanțe judecătorești, în conformitate cu condițiile stabilite de articolul menționat. În plus, conform articolului 48 alineatul (2) din cartă, oricărei persoane acuzate îi este garantată respectarea dreptului la apărare. Aplicabilitatea acestor dispoziții este incontestabilă în speță, dat fiind că cauza principală privește o situație în care autoritățile bulgare pun în aplicare dreptul Uniunii în sensul articolului 51 din cartă. Astfel, în măsura în care legislația bulgară în cauză urmărește să pună în aplicare Directivele 2012/13 și 2013/48, care garantează dreptul la informare și dreptul de a avea acces la un avocat pentru o persoană suspectată și/sau o persoană acuzată în cadrul procedurilor penale, aceasta intră în domeniul de aplicare al cartei. Așa cum a arătat Curtea în mai multe rânduri, aceste două directive se întemeiază pe drepturile prevăzute în special la articolele 47 și 48 din cartă și urmăresc să promoveze aceste drepturi¹⁶.

61. În ceea ce privește interpretarea Directivei 2012/13, trebuie să se arate că articolul 8 alineatul (2) din aceasta prevede că „persoanele suspectate sau acuzate sau avocații acestora au *dreptul să conteste*, în conformitate cu procedurile din dreptul intern, *posibila incapacitate sau refuzul autorităților competente de a furniza informații* în conformitate cu prezenta directivă” (sublinierea noastră). Potrivit jurisprudenței Curții, ținând seama de importanța dreptului la o cale de atac efectivă, protejat de articolul 47 din cartă, și de textul clar, necondiționat și precis al articolului 8 alineatul (2) din Directiva 2012/13, această din urmă dispoziție *se opune oricărei măsuri naționale care împiedică exercitarea unor căi de atac efective* în cazul încălcării drepturilor protejate de această directivă¹⁷. Curtea a statuat că aceeași interpretare se impune în ceea ce privește articolul 12 din Directiva 2013/48, potrivit căruia „persoanele suspectate sau acuzate în cadrul procedurilor penale [...] *au o cale de atac efectivă* potrivit dreptului intern în cazul încălcării drepturilor lor în temeiul prezentei directive”¹⁸.

62. În consecință, aceste două directive impun statelor membre obligația de a prevedea o cale de atac efectivă în cazul încălcării drepturilor pe care le consacră, pentru a garanta caracterul echitabil al procedurii și exercitarea efectivă a dreptului la apărare. În aceste condiții, trebuie subliniat că, potrivit articolului 8 alineatul (2) din Directiva 2012/13 și articolului 12 alineatul (1) din Directiva 2013/48, dreptul de a contesta eventualele încălcări ale acestor drepturi este acordat în conformitate cu „procedurile din dreptul intern” și, respectiv, potrivit „dreptului intern”. Prin urmare, aceste dispoziții nu stabilesc nici modalitățile potrivit cărora trebuie să poată fi invocate încălcările drepturilor menționate, nici momentul din cursul procedurii penale în care se poate face acest lucru, lăsând astfel statelor membre *o anumită marjă de apreciere pentru a stabili căile de atac specifice*.

¹⁶ A se vedea Hotărârea din 5 iunie 2018, Kolev și alții (C-612/15, EU:C:2018:392, punctele 88 și 104), Hotărârea din 12 martie 2020, VW (Dreptul de a avea acces la un avocat în cazul neînfișării) (C-659/18, EU:C:2020:201, punctul 44), Hotărârea din 14 mai 2020, Staatsanwaltschaft Offenburg (C-615/18, EU:C:2020:376, punctul 71), și Hotărârea 21 octombrie 2021, ZX (Regularizarea actului de acuzare) (C-282/20, EU:C:2021:874, punctul 26).

¹⁷ Hotărârea din 19 septembrie 2019, Rayonna prokuratura Lom (C-467/18, EU:C:2019:765, punctul 57).

¹⁸ Hotărârea din 19 septembrie 2019, Rayonna prokuratura Lom (C-467/18, EU:C:2019:765, punctul 58). Sublinierea noastră.

63. Această interpretare a dispozițiilor Directivelor 2012/13 și 2013/48 este confirmată de considerentele acestora. Astfel, în considerentul (36) al Directivei 2012/13 se arată că dreptul de a contesta incapacitatea sau refuzul autorităților competente de a furniza informații sau de a prezenta anumite materiale ale cauzei în conformitate cu această directivă „*nu atrage după sine obligația ca statele membre să pună la dispoziție o procedură specifică a unei căi de atac, un mecanism separat sau o procedură de plângere pentru contestarea unei astfel de incapacități sau a unui astfel de refuz*” (sublinierea noastră). Considerentul (50) al Directivei 2013/48 se îndreaptă în aceeași direcție atunci când precizează în esență că obligația statelor membre de a se asigura că dreptul la apărare și echitatea procedurilor sunt respectate nu aduce atingere normelor sau sistemelor naționale referitoare la admisibilitatea probelor și „ar trebui să nu împiedice statele membre să mențină un sistem prin care toate probele existente pot fi prezentate în fața unei instanțe sau a unui judecător, *fără să existe o evaluare separată sau anterioară a admisibilității acestor probe*” (sublinierea noastră). Din cele ce precedă rezultă că principiul autonomiei procedurale a statelor membre se aplică fără a aduce atingere limitelor stabilite de dreptul Uniunii.

2. Restrângerea autonomiei procedurale a statelor membre prin principiile echivalenței și efectivității

64. Conform unei jurisprudențe constante a Curții, în lipsa unei reglementări a Uniunii în materie, revine ordinii juridice interne a fiecărui stat membru, în temeiul principiului autonomiei procedurale a statelor membre, atribuția de a desemna instanțele competente și de a prevedea modalitățile procedurale aplicabile acțiunilor destinate să asigure protecția drepturilor conferite justițiabililor de dreptul Uniunii. În acest sens, conform principiului cooperării loiale, care este consacrat în prezent la articolul 4 alineatul (3) TUE, modalitățile procedurale aplicabile acțiunilor care urmăresc să asigure protecția drepturilor conferite justițiabililor de dreptul Uniunii nu trebuie să fie mai puțin favorabile decât cele aplicabile unor acțiuni similare din dreptul intern (principiul echivalenței) și nu trebuie să facă imposibilă în practică sau excesiv de dificilă exercitarea drepturilor conferite de ordinea juridică a Uniunii (principiul efectivității). Aceste cerințe privind echivalența și efectivitatea exprimă obligația generală a statelor membre de a asigura protecția jurisdicțională a drepturilor conferite justițiabililor de dreptul Uniunii, inclusiv dreptul la apărare¹⁹.

65. Necesitatea de a ține seama de principiul autonomiei procedurale a statelor membre se explică prin faptul că Directivele 2012/13 și 2013/48 au fost adoptate în temeiul articolului 82 alineatul (2) TFUE, care nu permite decât stabilirea unor norme minime în ceea ce privește „drepturile persoanelor” în procedura penală. Prin această abordare, legiuitorul a avut drept scop facilitarea aplicării principiului recunoașterii reciproce, la care am făcut referire în prezentele concluzii²⁰. Totuși, nu trebuie uitat că, în măsura în care aceste directive participă la o *armonizare minimă a procedurilor penale* în spațiul de libertate, securitate și justiție al Uniunii, ele nu pot fi considerate instrumente complete și exhaustive. Prin urmare, așa cum precizează considerentul (40) al Directivei 2012/13 și considerentul (54) al Directivei 2013/48, aceste directive lasă statelor membre libertatea să extindă drepturile pe care le prevăd acestea, în

¹⁹ A se vedea în acest sens Hotărârea din 18 martie 2010, Alassini și alții (C-317/08-C-320/08, EU:C:2010:146, punctul 49), Hotărârea din 27 iunie 2013, Agroconsulting-04 (C-93/12, EU:C:2013:432, punctele 35 și 36), și Hotărârea din 1 august 2022, TL (Lipsa unui interpret și a unei traduceri) (C-242/22 PPU, EU:C:2022:611, punctul 75).

²⁰ A se vedea punctul 29 din prezentele concluzii.

vederea asigurării unui nivel mai ridicat de protecție și în situațiile care nu sunt tratate în mod expres în acestea, nivelul de protecție netrebuind să scadă niciodată sub standardele prevăzute de CEDO, astfel cum sunt interpretate în jurisprudența Curții EDO²¹.

66. În ceea ce privește principiul echivalenței, niciun element din dosarul aflat la dispoziția Curții nu arată că acest principiu ar fi încălcat de jurisprudența națională în cauză, în temeiul căreia, în cadrul procedurii de probare *a posteriori* de către o instanță a măsurilor de constrângere pentru strângerea de probe în scopul unei anchete penale, controlul jurisdicțional privește numai cerințele de formă de care depinde legalitatea acestor măsuri și nu permite instanței competente să examineze respectarea drepturilor garantate de Directivele 2012/13 și 2013/48. Astfel, această jurisprudență tinde să se aplice independent de aspectul dacă măsura de constrângere a fost adoptată cu încălcarea unui drept individual care își are temeiul în dispozițiile dreptului național sau în dispozițiile dreptului Uniunii.

67. În schimb, instanța de trimitere are îndoieli cu privire la conformitatea acestei practici naționale cu principiul efectivității. Referindu-se la jurisprudența Curții EDO, aceasta amintește că mărturisirile extrajudiciare ale unei persoane suspectate, în lipsa asistenței unui avocat în acest stadiu incipient, pot determina o încălcare a caracterului echitabil al procesului, în contradicție cu articolul 6 paragrafele 1 și 3 din CEDO. Potrivit instanței de trimitere, *jurisprudența instanțelor bulgare refuză, în mod unitar, să recunoască drept probe informații provenite de la persoane care, deși sunt suspectate în fapt, au fost adesea ascultate în calitate de martori cu privire la propriile fapte*. Totuși, instanța de trimitere are îndoieli că această sancțiune procedurală pe bază probatorie poate constitui o garanție suficientă că dreptul la apărare al cetățenilor, astfel cum este prevăzut de cartă și specificat în detaliu în Directivele 2012/13 și 2013/48, va fi respectat.

68. În ceea ce privește principiul sus-menționat al efectivității, trebuie amintit de la bun început că dreptul Uniunii nu are efectul de a constrânge statele membre să instituie alte căi de drept decât cele stabilite de dreptul intern, cu excepția însă a cazului în care rezultă din economia ordinii juridice naționale în cauză că nu există nicio cale de atac jurisdicțională care să permită, fie și numai pe cale incidentală, garantarea respectării drepturilor pe care justițiabilii le au în temeiul dreptului Uniunii sau a cazului în care singura cale de acces la o instanță presupune constrângerea justițiabililor să încalce dreptul²².

69. Reiese de asemenea din jurisprudența Curții că fiecare caz în care se ridică problema dacă o dispoziție procedurală națională face imposibilă sau excesiv de dificilă exercitarea drepturilor conferite particularilor de ordinea juridică a Uniunii trebuie analizat ținând cont de locul pe care respectiva dispoziție îl ocupă în cadrul procedurii în ansamblul său, de modul în care se derulează și de particularitățile acesteia în fața diferitelor instanțe naționale. Din această perspectivă, trebuie luate în considerare, dacă este cazul, principiile care stau la baza sistemului jurisdicțional național, precum protecția dreptului la apărare, principiul securității juridice și buna desfășurare a procedurii²³.

70. Potrivit acestei jurisprudențe, aprecierea respectării principiului efectivității nu impune analiza ansamblului căilor legale existente într-un stat membru, ci o analiză contextualizată a dispoziției despre care se pretinde că aduce atingere acestui principiu, ceea ce poate implica

²¹ A se vedea în acest sens Hotărârea din 13 iunie 2019, Moro (C-646/17, EU:C:2019:489, punctele 36 și 54), și prin analogie Hotărârea din 19 septembrie 2018, Milev (C-310/18 PPU, EU:C:2018:732, punctul 47).

²² Hotărârea din 21 decembrie 2021, Randstad Italia (C-497/20, EU:C:2021:1037, punctul 62).

²³ Hotărârea din 14 decembrie 1995, Peterbroeck (C-312/93, EU:C:1995:437, punctul 14), Hotărârea din 7 iunie 2007, van der Weerd și alții (C-222/05-C-225/05, EU:C:2007:318, punctul 33), și Hotărârea din 11 septembrie 2019, Călin (C-676/17, EU:C:2019:700, punctul 42).

analiza altor dispoziții procedurale care sunt aplicabile în cadrul căii de atac al cărei caracter efectiv este pus la îndoială sau cea a căilor de atac care au același obiect ca aceasta din urmă²⁴. Prin urmare, Curtea consideră că hotărârile pronunțate sunt doar rezultatul unor aprecieri de la caz la caz, formulate în considerarea ansamblului contextului de fapt și de drept specific fiecărei cauze, care nu pot fi transpuse automat în domenii diferite de cele în cadrul cărora au fost emise²⁵.

3. Caracteristicile controlului jurisdicțional efectuat de instanțele bulgare

71. În ceea ce privește examinarea prezentei cauze, considerăm că reiese atât din modul de redactare, cât și din obiectivele articolului 8 alineatul (2) din Directiva 2012/13 și ale articolului 12 alineatul (1) din Directiva 2013/48, precum și din precizările furnizate în considerentele citate anterior că nu este contrar dreptului Uniunii ca un stat membru să limiteze controlul jurisdicțional al măsurilor de constrângere pentru strângerea de probe la legalitatea lor formală în cazul în care, ulterior, în cadrul procesului penal, *instanța de fond este în măsură să verifice dacă drepturile persoanei în cauză care decurg din directivele menționate, interpretate în lumina drepturilor fundamentale, au fost garantate*. Cererea de decizie preliminară sugerează că tocmai aceasta este situația în dreptul bulgar. Astfel, după cum s-a arătat la punctul 67 din prezentele concluzii, instanțele bulgare refuză recunoașterea calității de probe a informațiilor obținute cu încălcarea drepturilor procedurale garantate persoanelor suspectate în cadrul unei proceduri penale.

72. Cu alte cuvinte, jurisprudența actuală a instanțelor bulgare permite excluderea informațiilor și a elementelor de probă obținute cu încălcarea prevederilor dreptului Uniunii, în speță a articolului 3 din Directiva 2012/13, privind comunicarea către persoana suspectată a drepturilor sale, și a articolului 3 din Directiva 2013/48, referitor la accesul la un avocat. Neregularitățile eventual constatate în cadrul unei proceduri penale nu rămân, așadar, fără remediu²⁶. Dimpotrivă, s-ar părea că orice persoană suspectată dispune de posibilitatea de a invoca o încălcare a drepturilor sale în cadrul procedurii penale. Astfel, mecanismul pe care ordinea juridică bulgară pare să îl fi adoptat prezintă similitudini cu mecanismele dezvoltate în alte state membre, indiferent dacă sunt prevăzute de dreptul scris (dreptul constituțional/legislația penală) sau de dreptul cutumiar. De altfel, nu de puține ori aceste mecanisme își au originea tocmai în jurisprudența instanțelor naționale. Prin urmare, rezultă că normele de procedură din dreptul bulgar, astfel cum au fost interpretate de instanțele competente, nu sunt de natură să facă practic imposibilă sau excesiv de dificilă exercitarea dreptului persoanei suspectate de a contesta, în conformitate cu procedurile naționale, o încălcare a drepturilor procedurale menționate mai sus. Deși instanța de trimitere exprimă anumite rezerve în această privință, în special în ceea ce privește capacitatea mecanismelor prevăzute de dreptul bulgar de a proteja drepturile persoanei suspectate, cererea de decizie preliminară nu conține elemente suficiente pentru a susține această teză.

²⁴ Hotărârea din 28 iunie 2022, Comisia/Spania (Încălcarea dreptului Uniunii de către legiuitor) (C-278/20, EU:C:2022:503, punctele 59 și 60).

²⁵ A se vedea în acest sens Hotărârea din 21 noiembrie 2002, Cofidis (C-473/00, EU:C:2002:705, punctul 37).

²⁶ În Concluziile noastre prezentate în cauza C-660/21, K.B. și F.S. (Invocare din oficiu în domeniul penal) (C-660/21, EU:C:2023:52, punctele 64 și 65), am atras atenția asupra faptului că legislația franceză în domeniul procedurii penale permitea excluderea informațiilor și a elementelor de probă obținute cu încălcarea prevederilor dreptului Uniunii, în speță a articolelor 3 și 4 din Directiva 2012/13. Am susținut că existența unor asemenea norme procedurale garantează efectivitatea dreptului Uniunii și că interdicția impusă instanței de trimitere de a invoca din oficiu o excepție de nulitate a procedurii întemeiată pe notificarea tardivă către inculpați a dreptului lor de a păstra tăcerea, motiv de nulitate de ordine privată, nu încălca principiul efectivității.

73. În plus, trebuie să se constate că instanța de trimitere nu indică care ar putea fi măsurile care trebuie adoptate sau dezvoltate pe cale legislativă sau jurisprudențială în vederea consolidării protecției drepturilor procedurale ale persoanei suspectate în cadrul unei proceduri penale. Întrucât guvernul bulgar nu a intervenit în prezenta cauză, singurele informații pe care Curtea se poate întemeia sunt cele pe care le-a furnizat instanța de trimitere. În aceste condiții, considerăm că, în orice caz, nu revine Curții sarcina de a sugera eventuale reforme autorităților competente, mai ales dacă se ține seama de diversitatea mecanismelor și a căilor de atac cunoscute în diferitele state membre pentru a asigura transpunerea Directivelor 2012/13 și 2013/48. Rolul Curții în prezenta cauză trebuie mai degrabă să se limiteze la examinarea aspectului dacă exercitarea dreptului la o cale de atac efectivă devine practic imposibilă sau excesiv de dificilă. Având în vedere informațiile disponibile, *trebuie să se răspundă negativ la această întrebare.*

74. Considerăm că o analiză în lumina articolelor 47 și 48 din cartă, la care face referire instanța de trimitere, nu poate modifica această concluzie. În ceea ce privește în special articolul 47 din cartă, care garantează dreptul la o protecție jurisdicțională efectivă, trebuie amintit că dreptul Uniunii nu constrânge, în principiu, statele membre să instituie în fața instanțelor lor naționale, în vederea garantării protecției drepturilor pe care le conferă justițiabililor dreptul Uniunii, alte căi de drept decât cele stabilite de dreptul național. Situația este diferită doar dacă rezultă din economia ordinii juridice naționale respective că nu există nicio cale de atac jurisdicțională care să permită, fie și numai pe cale incidentală, garantarea respectării drepturilor pe care justițiabilii le au în temeiul dreptului Uniunii²⁷. Or, astfel cum admite însăși instanța de trimitere, în speță situația nu este aceasta.

75. Pentru motivele expuse la punctele precedente, înclinăm să concluzionăm că reglementarea bulgară în domeniul procedurii penale, astfel cum a fost interpretată de instanțele naționale, *nu ridică îndoieli în ceea ce privește principiul efectivității*. Acest principiu nu se opune unei examinări jurisdicționale care nu privește decât cerințele de formă ale unei măsuri de constrângere, precum o percheziție, fără verificarea respectării drepturilor care decurg din Directivele 2012/13 și 2013/48, interpretate în lumina drepturilor fundamentale, *cu condiția ca o astfel de respectare să poată fi verificată în cadrul procesului penal de către instanța de fond*, care se va pronunța cu privire la vinovăția lui AB. Totuși, va reveni instanței de trimitere, care cunoaște în mod direct normele de procedură aplicabile, atribuția de a efectua verificările oportune și, dacă este cazul, de a stabili toate consecințele necesare pentru a asigura efectivitatea dreptului Uniunii.

76. În acest context, trebuie amintit că, în conformitate cu jurisprudența constantă a Curții, în toate cazurile în care dispoziții ale unei directive sunt, în ceea ce privește conținutul, necondiționate și suficient de precise, particularii sunt îndreptățiți să le invoce în fața instanței naționale împotriva statului fie atunci când acesta nu a transpus o directivă în dreptul național în termenele stabilite, fie atunci când a efectuat o transpunere incorectă a acesteia²⁸. În jurisprudența sa, Curtea a statuat că articolul 8 alineatul (2) din Directiva 2012/13 și articolul 12 din Directiva 2013/48, precum și articolul 47 din cartă sunt dispoziții clare, necondiționate și precise²⁹. În consecință, acestea au un efect direct. Rezultă că persoanele care sunt *de facto* „suspectate” în temeiul dreptului bulgar, precum AB în cauza principală, trebuie să se poată prevala în mod direct de căile de atac prevăzute la articolul 8 alineatul (2) din Directiva 2012/13 și la articolul 12 din Directiva 2013/48 coroborate cu articolul 47 și cu articolul 48 din cartă.

²⁷ Hotărârea din 14 mai 2020, Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság Dél-alföldi Regionális Igazgatóság (C-924/19 PPU și C-925/19 PPU, EU:C:2020:367, punctul 143).

²⁸ Hotărârea din 1 iulie 2010, Gassmayr (C-194/08, EU:C:2010:386, punctele 44 și 45).

²⁹ Hotărârea din 19 septembrie 2019, Rayonna prokuratura Lom (C-467/18, EU:C:2019:765, punctele 57 și 58).

4. Răspunsul la a patra întrebare preliminară

77. Ținând seama de cele ce precedă, propunem să se răspundă la a patra întrebare preliminară că dreptul Uniunii, în special principiul efectivității, nu se opune ca un stat membru să limiteze controlul jurisdicțional al măsurilor de constrângere pentru strângerea probelor la legalitatea lor formală în cazul în care, ulterior, în cadrul procesului penal, instanța de fond este în măsură să verifice dacă drepturile persoanei în cauză care decurg din Directivele 2012/13 și 2013/48, interpretate în lumina articolelor 47 și 48 din cartă, au fost garantate.

E. Cu privire la a treia întrebare preliminară

1. Propunere de reformulare a întrebării

78. Prin intermediul celei de a treia întrebări preliminare, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă principiile legalității și interdicției exercitării arbitrare a puterii, precum și Directiva 2013/48 și în special articolul 3 alineatul (3) litera (b) din aceasta trebuie interpretate în sensul că se opun unei reglementări naționale în temeiul căreia numai persoanele cărora li se atribuie formal calitatea de „persoană acuzată” obțin beneficiul drepturilor care decurg din directiva menționată, în condițiile în care momentul acestei atribuiri este lăsat la aprecierea autorității de anchetă.

79. Considerăm că răspunsul la această întrebare decurge în mod clar din examinarea întrebărilor anterioare. După cum am arătat deja în prezentele concluzii³⁰, o interpretare potrivit căreia beneficiul drepturilor garantate de Directivele 2012/13 și 2013/48 ar trebui să depindă în întregime de adoptarea unui act „formal” al autorităților naționale ar fi în mod arbitrar restrictivă și nu ar asigura exercitarea efectivă a drepturilor consacrate de aceste directive. Astfel, pare ireconciliabil cu cerința prevăzută la articolul 3 alineatul (2) din Directiva 2013/48, și anume ca persoana în cauză să beneficieze de asistența unui avocat „fără întârzieri nejustificate”³¹, să se condiționeze exercitarea efectivă a acestui drept de simpla apreciere a autorităților competente.

80. Deși a treia întrebare poate părea la prima vedere superfluă, ținând seama de considerațiile precedente, trebuie amintit că, în răspunsul său, Curtea va trebui în mod necesar să ia în considerare împrejurările specifice ale litigiului principal, și anume faptul că acesta privește cererea de aprobare *a posteriori* de către instanța a percheziției și a sechestrului substanțelor găsite asupra lui AB. Vom examina în continuare a treia întrebare ținând seama de aceste împrejurări. Privită din această perspectivă, întrebarea adresată de instanța de trimitere pare mai degrabă să aibă ca obiect să se stabilească dacă articolul 3 din Directiva 2013/48 trebuie interpretat în sensul că se opune unei reglementări naționale care permite ca o percheziție corporală și un sechestrul al unor bunuri ilicite să fie efectuate fără ca persoana în cauză să beneficieze de dreptul de a avea acces la un avocat.

81. În cazul în care Curtea ar interpreta a treia întrebare în sensul propus, ar trebui să se atragă de la bun început atenția asupra faptului că articolul 3 alineatul (2) din Directiva 2013/48 impune cerințe stricte, în măsura în care acesta prevede că persoanele suspectate sau acuzate trebuie să aibă acces la un avocat „fără nicio întârziere nejustificată” și, „[î]n orice caz”, *începând cu oricare dintre cele patru evenimente specifice enumerate în această dispoziție* la literele (a)-(d), *luându-se*

³⁰ A se vedea punctul 53 din prezentele concluzii.

³¹ A se vedea punctul 56 din prezentele concluzii.

în considerare cel care survine primul. Dat fiind că percheziția și sechestrul bunurilor ilicite, ca atare, nu figurează printre evenimentele menționate în această dispoziție, o încălcare a dreptului de a avea acces la un avocat ar trebui, în principiu, să fie înlăturată, cu excepția cazului în care împrejurările speței corespund criteriilor unuia sau mai multora dintre evenimentele specifice menționate, aspect care trebuie verificat de instanța de trimitere. În scopul aplicării aceleiași dispoziții, pot fi utile instanței de trimitere următoarele considerații.

2. Cu privire la dreptul de a avea acces la un avocat înainte ca persoana suspectată să fie interogată de poliție

82. În conformitate cu articolul 3 alineatul (2) litera (a) din Directiva 2013/48, persoanele suspectate sau acuzate au acces la un avocat *înainte de a fi interogate* de poliție sau altă autoritate de aplicare a legii sau judiciară. Această dispoziție constituie o codificare a jurisprudenței Curții EDO³², în temeiul căreia dreptul la un proces echitabil, consacrat la articolul 6 paragraful 1 din CEDO, impune, în general, ca accesul la un avocat să fie acordat *încă de la primul interogatoriu* al unei persoane suspectate de către poliție, cu excepția cazului în care se demonstrează, în lumina împrejurărilor specifice ale speței, că există motive imperative pentru a restrânge acest drept³³. Din cererea de decizie preliminară reiese că, după percheziție, AB a fost supus unor interogatorii la secția de poliție, în cursul cărora a dat explicații și a confirmat în scris mărturisirile sale. Or, s-ar părea că AB nu a fost informat cu privire la dreptul său de a avea acces la un avocat și nu a exercitat efectiv acest drept, ceea ce este problematic din perspectiva drepturilor garantate de Directiva 2013/48. Apreciem că un asemenea mod de a proceda al autorităților însărcinate cu investigațiile penale nu poate fi considerat ca fiind conform cu cerințele acestei directive.

3. Cu privire la dreptul de a avea acces la un avocat fără întârzieri nejustificate după lipsirea de libertate a persoanei suspectate

83. Independent de considerațiile anterioare, se pune problema dacă AB s-ar fi putut prevala de dreptul său de a avea acces la un avocat la momentul percheziției, deși articolul 3 alineatul (2) din Directiva 2013/48 nu menționează în mod explicit această măsură de constrângere. În opinia noastră, acesta ar fi cazul dacă situația în care se afla AB putea fi înțeleasă ca o „lipsire de libertate”, în conformitate cu ipoteza prevăzută la articolul 3 alineatul (2) litera (c) din directiva menționată. Întrucât decizia de trimitere nu conține nicio informație clară în această privință, instanța de trimitere va trebui să examineze ea însăși dacă împrejurările din cauza principală pot fi calificate drept „lipsire de libertate” în sensul acestei dispoziții.

a) Considerații în ipoteza în care percheziția ar fi fost efectuată în cadrul controlului în trafic

84. Pe de o parte, anumite elemente arată că percheziția ar fi avut loc *in situ*, la marginea drumului, după ce autoturismul a fost oprit de poliție și a făcut obiectul unei inspecții. În opinia noastră, într-o asemenea ipoteză nu se poate considera în mod rezonabil că AB a fost lipsit de libertate. Astfel, nu ni se pare că o atare măsură de constrângere, efectuată în regim de urgență imediat după apariția indiciilor că a fost săvârșită o infracțiune, poate fi asimilată unei „lipsiri de libertate”. Nu trebuie uitat că AB nu fusese nici reținut formal, nici interogată de poliție în cursul reținerii, ci fusese pur și simplu oprit în cadrul unui control în trafic. Deși AB nu a avut posibilitatea să evite controlul în trafic, împrejurările speței nu evidențiază *nicio restrângere*

³² A se vedea în acest sens Mitsilegas, V., *EU Criminal Law*, Hart Publishing, Oxford 2022 (ediția a doua), p. 267.

³³ Curtea EDO, Hotărârea din 27 noiembrie 2008, Salduz împotriva Turciei (CE:ECHR:2008:1127JUD003639102, § 55).

semnificativă a libertății sale de acțiune. Considerăm că orice apreciere care sugerează contrariul nu numai că contravine modului de redactare a articolului 3 alineatul 82) litera (c) din Directiva 2013/48, dar este și susceptibilă să extindă în mod disproporționat domeniul de aplicare al acestuia, cu atât mai mult cu cât o asemenea abordare nu este necesară pentru a asigura o protecție efectivă a drepturilor fundamentale în cadrul unei anchete penale, așa cum vom explica în continuare.

85. După cum am arătat în prezentele concluzii, drepturile garantate de Directivele 2012/13 și 2013/48 constituie expresia dreptului la un proces echitabil în domeniul penal³⁴. În acest context, trebuie evocată jurisprudența Curții, în temeiul căreia Directiva 2013/48 urmărește să promoveze în special dreptul de a fi consiliat, apărut și reprezentat prevăzut la articolul 47 al doilea paragraf din cartă, precum și dreptul la apărare garantat de articolul 48 alineatul (2) din aceasta³⁵. Pe de altă parte, trebuie observat că, potrivit considerentului (12) al Directivei 2013/48, aceasta se întemeiază pe drepturile prevăzute de cartă, în special articolele 6, 47 și 48 din aceasta, prin dezvoltarea articolelor 5 și 6 din CEDO, astfel cum au fost interpretate de Curtea EDO. Rezultă de aici necesitatea de a interpreta dispozițiile acestei directive în lumina articolului 6 paragraful 3 litera c) din CEDO, care prevede în mod expres dreptul de a fi asistat de un apărător.

86. În această privință, amintim că Curtea EDO a considerat că o percheziție cu ocazia unui control în trafic în care au existat declarații autoincriminatoire nu indică nicio restricție semnificativă privind libertatea de acțiune a persoanei în cauză care ar putea fi suficientă pentru a activa o cerință de asistență juridică încă din acest stadiu al procedurii. Trebuie arătat că Curtea EDO s-a întemeiat în esență pe aceleași argumente prezentate la punctul 84 din prezentele concluzii, și anume *inexistența unei rețineri formale sau a unui interogatoriu de către poliție al persoanei în cauză în cursul reținerii*, cu alte cuvinte a unor măsuri privative de libertate, susceptibile să justifice intervenția unui avocat. Având în vedere considerațiile prezentate mai sus, apreciem că faptul de a fi fost supus unei percheziții la marginea drumului, în cadrul unui control în trafic, fără să fi beneficiat de asistență juridică, nu constituie, în sine, o încălcare a articolului 3 alineatul (2) litera (c) din Directiva 2013/48.

b) Considerații în ipoteza în care percheziția ar fi fost efectuată la secția de poliție

87. În schimb, nu poate fi exclusă o apreciere diferită în cazul în care percheziția ar fi fost efectuată în timp ce AB era lipsit de libertate, de exemplu dacă această percheziție ar fi avut loc la secția de poliție. Într-un asemenea caz, s-ar putea susține că lui AB ar fi trebuit să i se acorde dreptul de a avea acces la un avocat „fără întârzieri nejustificate” pentru motivul că situația sa intra sub incidența articolului 3 alineatul (2) litera (c) din Directiva 2013/48. Instanța de trimitere va trebui, dacă este cazul, să țină seama de o serie de criterii, pe care le vom prezenta în cuprinsul următoarelor puncte, pentru a stabili dacă în speță există o „lipsire de libertate” în sensul acestei dispoziții.

88. Jurisprudența Curții EDO referitoare la interpretarea articolului 5 paragraful 1 din CEDO ne pare deosebit de relevantă, dat fiind că această dispoziție enumeră în mod exhaustiv motivele pentru care o persoană poate fi privată de libertate. Proclamând „dreptul la libertate”, ea nu face trimitere la simplele restricții ale libertății de circulație, care se încadrează la articolul 2 din Protocolul nr. 4 la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, recunoscând anumite drepturi și libertăți, altele decât cele înscrise în convenție și în primul

³⁴ A se vedea punctul 30 din prezentele concluzii.

³⁵ Hotărârea din 5 iunie 2018, Kolev și alții (C-612/15, EU:C:2018:392, punctul 104).

protocol adițional la convenție, semnat la Strasbourg la 16 septembrie 1963, ci vizează libertatea fizică a persoanei; această dispoziție are drept scop să asigure că nimeni nu poate fi lipsit de aceasta în mod arbitrar³⁶. În conformitate cu litera c) a acestui paragraf 1, aceasta este situația în cazul unei „arestări” sau a unei „rețineri” a persoanei în cauză în vederea aducerii sale în fața autorității judiciare competente, când există motive verosimile de a bănuși că a săvârșit o infracțiune. Situația lui AB pare să se încadreze în această ipoteză, independent de faptul că procedura în cauză nu privește decât o etapă precontencioasă a procedurii penale, și anume aprobarea *a posteriori* de către instanță a măsurilor de constrângere adoptate împotriva sa. Scopul acestor măsuri constă tocmai în obținerea elementelor de probă necesare pentru a putea decide dacă trebuie pusă în mișcare acțiunea penală împotriva persoanei în cauză. Prin urmare, trebuie reținut că *procedura judiciară în cauză se înscrie în procedura penală* în ansamblul său, astfel încât articolul 5 paragraful 1 din CEDO este aplicabil în speță.

89. În ceea ce privește noțiunea de „lipsire de libertate” menționată anterior, trebuie observat că aceasta cuprinde atât un *aspect obiectiv*, respectiv închiderea unei persoane într-un anumit spațiu restrâns pentru o perioadă de timp neneglijabilă, cât și un *aspect subiectiv*, și anume faptul că aceasta nu a consimțit în mod valabil la închiderea sa³⁷. Printre elementele obiective care trebuie luate în considerare figurează posibilitatea de a părăsi locul în care este închisă, intensitatea supravegherii și a controlului exercitate asupra deplasărilor persoanei închise, gradul de izolare a acesteia și ocaziile de contacte sociale care îi sunt oferite³⁸. Curtea EDO a statuat că trebuie să se pornească de la situația concretă a unei persoane și să se ia în considerare un ansamblu de criterii precum genul, durata, efectele și modalitățile de executare a măsurii examinate³⁹. Potrivit Curții EDO, distincția care trebuie stabilită între „lipsire” de libertate și „restrângere” a acesteia nu ar fi decât de grad sau de intensitate, iar nu de natură sau de esență. Clasificarea în una sau alta dintre aceste categorii s-ar dovedi adesea dificilă, deoarece, în anumite cazuri marginale, ar fi vorba despre o situație de pură apreciere. Totuși, ar fi imperativă efectuarea unei alegeri, dat fiind că aplicabilitatea sau inaplicabilitatea articolului 5 din CEDO depinde de ea⁴⁰. Existența unui element de constrângere în exercitarea competențelor polițienești de reținere și de percheziție indică o „lipsire de libertate”, în pofida duratei scurte a acestor măsuri⁴¹. Faptul că o persoană nu este încătușată, încarcerată sau ținută fizic sub control în alt mod nu ar constitui un element decisiv atunci când este necesară pronunțarea cu privire la existența unei „lipsiri de libertate”⁴².

90. În consecință, Curtea EDO a considerat că există o „lipsire de libertate” în sensul articolului 5 paragraful 1 litera c) din CEDO atunci când persoana în cauză a fost lipsită complet de orice libertate de circulație, chiar dacă durata reținerii și a percheziției sale nu a fost decât scurtă. Este suficient că persoana în cauză a fost obligată să rămână acolo unde se afla și să se supună unei percheziții⁴³ și că un refuz ar fi expus-o unei arestări, unei rețineri și/sau urmăririi penale⁴⁴. Utilizarea forței de către poliție constituie un element decisiv pentru o calificare în acest sens, în special în cursul transportării persoanei în cauză la secție sau al detenției sale în locul

³⁶ Curtea EDO, 23 aprilie 2015, François împotriva Franței (CE:ECHR:2015:0423JUD002669011, § 47).

³⁷ Curtea EDO, 17 ianuarie 2012, Stanev împotriva Bulgariei (CE:ECHR:2012:0117JUD003676006, § 117).

³⁸ Curtea EDO, 16 iunie 2005, Storck împotriva Germaniei (CE:ECHR:2005:0616JUD006160300, § 73).

³⁹ Curtea EDO, 23 februarie 2017, De Tommaso împotriva Italiei (CE:ECHR:2017:0223JUD004339509, § 80).

⁴⁰ Curtea EDO, 9 aprilie 2019, Tarek și DEPE împotriva Turciei (CE:ECHR:2019:0409JUD007047212, § 53).

⁴¹ Curtea EDO, 21 iunie 2011, Shimovolos împotriva Rusiei (CE:ECHR:2011:0621JUD003019409, § 50).

⁴² Curtea EDO, 23 iulie 2013, M.A. împotriva Ciprului (CE:ECHR:2013:0723JUD004187210, § 193).

⁴³ Curtea EDO, 11 octombrie 2016, Kasparov împotriva Rusiei (CE:ECHR:2016:1011JUD005365907, § 46).

⁴⁴ Curtea EDO, 12 ianuarie 2010, Gillan și Quinton împotriva Regatului Unit (CE:ECHR:2010:0112JUD000415805, § 57).

menționat⁴⁵. Curtea EDO a apreciat că interdicția de a părăsi secția de poliție fără permisiune denotă un element de constrângere care poate îndeplini criteriile impuse de articolul 5 paragraful 1 litera (c) din CEDO⁴⁶.

c) Verificările care trebuie efectuate de instanța de trimitere

91. În lipsa unor informații mai precise în cererea de decizie preliminară cu privire la situația în care s-a aflat AB la secția de poliție, pare indispensabil să se solicite instanței de trimitere să efectueze verificările necesare. Considerăm că, dacă aceasta va stabili că percheziția a avut loc *cu ocazia unui control în trafic* într-o situație precum cea descrisă la punctul 84 din prezentele concluzii, ea ar trebui să fie în măsură să înlăture o încălcare a dreptului de a avea acces la un avocat, consacrat la articolul 3 alineatul (2) litera (c) din Directiva 2013/48. Astfel, în absența unei restrângeri semnificative a libertății de acțiune a lui AB, nu considerăm că o asemenea situație poate fi calificată drept „lipsire de libertate”.

92. În schimb, instanța de trimitere ar trebui, în principiu, să poată constata o încălcare a dreptului menționat în ipoteza în care percheziția ar fi avut loc *la secția de poliție*, în împrejurări care constituie o „lipsire de libertate”, în conformitate cu criteriile menționate la punctele anterioare ale prezentelor concluzii. Acestea fiind spuse, trebuie precizat că se recunoaște de mult timp în jurisprudența Curții EDO că, în împrejurări excepționale, asistența juridică poate fi amânată sau restrânsă temporar. Totuși, din această jurisprudență reiese că, chiar și atunci când motive imperative pot justifica în mod excepțional refuzul accesului la un avocat, o astfel de restricție – indiferent de justificarea sa – nu trebuie să aducă atingere în mod neîntemeiat drepturilor care decurg din articolul 6 din CEDO⁴⁷.

93. Curtea EDO a subliniat că se aduce, în principiu, o atingere iremediabilă dreptului la apărare atunci când declarații incriminatoare date cu ocazia unui interogatoriu al poliției efectuat fără asistența posibilă a unui avocat sunt utilizate ca temelie al unei condamnări⁴⁸. Prin urmare, instanța de trimitere va trebui să stabilească dacă motive imperative justificau în mod excepțional restrângerea dreptului de a avea acces la un avocat, ținând totodată seama de consecințele unei asemenea restrângeri pentru caracterul echitabil în ansamblu al procedurii. În scopul prezentei analize, trebuie să se observe că situația de fapt, așa cum reiese din dosar, nu indică niciun motiv imperativ susceptibil să justifice refuzul asistenței juridice.

94. În sfârșit, din motive de exhaustivitate, trebuie menționat că, în măsura în care o practică administrativă sau judiciară reflectă în general reglementarea națională în vigoare, cu excepția cazului în care este vorba despre o încălcare izolată a dreptului național, concluziile pe care instanța de trimitere le va trage din aprecierea efectuată cu privire la situația de fapt ar trebui de asemenea să îi permită să stabilească dacă articolul 3 alineatul (2) litera (c) din Directiva 2013/48 se opune reglementării naționale în cauză.

⁴⁵ Curtea EDO, 24 iunie 2008, Foka împotriva Turciei (CE:ECHR:2008:0624JUD002894095, § 78).

⁴⁶ Curtea EDO, 26 iunie 2014, Krupko și alții împotriva Rusiei (CE:ECHR:2014:0626JUD002658707, § 36).

⁴⁷ Curtea EDO, 13 septembrie 2016, Ibrahim și alții împotriva Regatului Unit (CE:ECHR:2016:0913JUD005054108, § 225).

⁴⁸ Curtea EDO, 12 mai 2017, Simeonovi împotriva Bulgariei (CE:ECHR:2017:0512JUD002198004, § 116).

4. Răspunsul la a treia întrebare preliminară

95. Pentru motivele prezentate mai sus, trebuie să se răspundă la a treia întrebare preliminară că articolul 3 alineatul (2) din Directiva 2013/48 trebuie interpretat în sensul că se opune unei reglementări naționale care permite ca o percheziție corporală și sechestrul unor bunuri ilicite să fie efectuate fără ca persoana în cauză să beneficieze de dreptul de a avea acces la un avocat, fără întârzieri nejustificate, în cadrul unui „interogatoriu” de către poliție [eveniment menționat la litera (a) a acestui alineat] sau după o „lipsire de libertate” [eveniment menționat la litera (c)]. Revine instanței de trimitere sarcina de a aprecia dacă împrejurările din litigiul principal se încadrează în una dintre aceste două situații.

VI. Concluzie

96. În lumina tuturor considerațiilor care precedă, propunem Curții să răspundă la întrebările preliminare adresate de Rayonen sad Lukovit (Tribunalul de Raion din Lukovit, Bulgaria) după cum urmează:

- 1) Situațiile de fapt în care măsuri de constrângere precum o percheziție corporală și/sau un sechestrul au fost efectuate în cursul unei anchete împotriva unei persoane suspectate de săvârșirea unei infracțiuni intră în domeniul de aplicare al Directivei 2012/13/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 22 mai 2012 privind dreptul la informare în cadrul procedurilor penale și al Directivei 2013/48/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 22 octombrie 2013 privind dreptul de a avea acces la un avocat în cadrul procedurilor penale și al procedurilor privind mandatul european de arestare, precum și dreptul ca o persoană terță să fie informată în urma privării de libertate și dreptul de a comunica cu persoane terțe și cu autorități consulare în timpul privării de libertate.
- 2) Noțiunea de „persoană suspectată” în sensul Directivelor 2012/13 și 2013/48 este o noțiune autonomă de drept al Uniunii. O persoană care este suspectată *de facto* de săvârșirea unei infracțiuni are calitatea de „persoană suspectată” în sensul acestor directive, chiar dacă dreptul național nu cunoaște această calitate procedurală și nu conferă persoanei suspectate drepturile care îi revin. Directivele menționate se opun unei legislații și unei practici naționale în temeiul cărora dreptul la apărare ia naștere numai din momentul în care persoanei în cauză i se atribuie în mod formal calitatea de „persoană acuzată”, acest act efectuându-se, ca o condiție prealabilă aplicării drepturilor și garanțiilor procedurale prevăzute de dreptul național, cu respectarea deplină a puterii discreționare a autorității însărcinate cu ancheta, care nu este obligată să informeze în cel mai scurt timp persoana suspectată *de facto* cu privire la suspiciunile care planează asupra ei.
- 3) Dreptul Uniunii, în special principiul efectivității, nu se opune ca un stat membru să limiteze controlul jurisdicțional al măsurilor de constrângere pentru strângerea probelor la legalitatea lor formală în cazul în care, ulterior, în cadrul procesului penal, instanța de fond este în măsură să verifice dacă drepturile persoanei în cauză care decurg din Directivele 2012/13 și 2013/48, interpretate în lumina articolelor 47 și 48 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, au fost garantate.

- 4) Articolul 3 alineatul (2) din Directiva 2013/48 se opune unei reglementări naționale care permite ca o percheziție corporală și sechestrul unor bunuri ilicite să fie efectuate fără ca persoana în cauză să beneficieze de dreptul de a avea acces la un avocat, fără întârzieri nejustificate, în cadrul unui interogatoriu efectuat de poliție sau după o lipsire de libertate. Revine instanței de trimitere sarcina de a aprecia dacă împrejurările din litigiul principal se încadrează în una dintre aceste două situații.